

משרד החינוך
לשכת המדען הראשי

סקירת מחקר יומית

לפניכם סקירה של מחקרים נבחרים ועדכניים על חינוך

הרלוונטיים לתקופה זו שביצעה לשכת המדען הראשי של משרד החינוך

<< תקציר הסקירה במבט רחב: דעות קדומות, מתחים בין קבוצות שונות בחברה, ואפליה על רקע אישי או חברתי הם בעלי השלכות כבדות משקל. השלכות אלו משפיעות הן ברמה הפרטית, פגיעה בפרטים הסובלים מאפליה ודעות קדומות, והן ברמה החברתית והציבורית. אחד האתגרים המשמעותיים של מערכת החינוך בחברה דמוקרטית הוא להתמודד עם דעות קדומות כאלו ולטפח תלמידים מכילים וסובלניים כלפי האחר והשונה. הסקירה היומית של לשכת המדען הראשי מציגה שני מאמרים העוסקים בנושא זה. המאמר הראשון מכיל סקירה של הסכנות והנזק הקיימים בחשיפה של פרטים לדעות קדומות ולאפליה בבית הספר, וכן של הגישות השונות הקיימות להתמודדות עם חשיפה כזו ולצמצומה. במאמר השני מוצגת בפירוט אחת הגישות המרכזיות להתמודדות כזו – תיאורית הקשר, ומוצגת תכנית התערבות מוצלחת שהתבססה על גישה זו.

1. תכנית התערבות בית ספרית לצמצום דעות קדומות על רקע גזעי ואתני בקרב צעירים

סקירת ספרות אודות חשיפה לדעות קדומות ולאפליה בהקשר הבית ספרי מציגה מידע רב אודות הסכנות והנזק הנגרמים מחשיפה כזו. כמו כן, המאמר מציג דרכים להפחית חשיפה לדעות קדומות בבית הספר, ולהתמודדות עם נזקיה. ישנן עדויות להשפעות חיוביות של תכניות התערבות למניעת דעות קדומות, הן לטווח הקצר, הן לטווח הארוך.

2. תיאורית הקשר כמסגרת חשיבה לפעילויות חויתיות במסגרת חינוך להכלה ומגוון

במאמר מוצגת גישה להפחתת דעות קדומות ואפליה בין חברי קבוצות שונות בבתי הספר – תיאורית הקשר. הגישה נבחנת באמצעות מחקר בהשתתפות 74 צעירים מקבוצות אתניות שונות בארה"ב. תוצאות המחקר מצביעות על אפקטיביות של הגישה בצמצום דעות קדומות ושיפור עמדות כלפי בני הקבוצה האחרת.

משתתפים בכתיבה: בושריאן, ע., קפלן, ר., בוברובסקי, ע.

לסקירות
קודמות

הרשמה
לתפוצה בוואטסאפ

הרשמה
לתפוצה במייל

משרד החינוך
לשכת המדען הראשי

תכנית התערבות בית ספרית לצמצום דעות קדומות על רקע גזעי ואתני בקרב צעירים¹

<<תקציר: סקירת ספרות אודות חשיפה לדעות קדומות ולאפליה בהקשר הבית ספרי מציגה מידע רב אודות הסכנות והנזק הנגרמים מחשיפה כזו. כמו כן, המאמר מציג דרכים להפחית חשיפה לדעות קדומות בבית הספר, ולהתמודדות עם נזקה. ישנן עדויות להשפעות חיוביות של תכניות התערבות למניעת דעות קדומות, הן לטווח הקצר, הן לטווח הארוך.

המאמר שלפנינו סוקר את הספרות המחקרית העדכנית (נכון לעת פרסומו) אודות הנזק שנגרם מחשיפה לדעות קדומות ולאפליה, ואודות תכניות התערבות בית ספריות להפחתת החשיפה הזו. חשיפה לדעות קדומות ולאפליה המופנית כלפי הפרט אינה רק חוויה לא נעימה. מחקרים מראים כי היא קשורה למגוון של תוצאות שליליות בתחומים הרגשיים, החברתיים, והאקדמיים. בתחום הרגשי חשיפה כזו נמצאה כקשורה למגוון הפרעות מוחצנות אצל בנים כגון שימוש בחומרים מסוכנים והתנהגות אלימה, ולהפרעות מפנימות כגון דיכאון וחרדה אצל בנות. בתחום הלימודי היא נמצאה כפוגעת בתפקוד, מפחיתה את ההערכה העצמית ביכולת הלימודית, ופוגעת בסיכויי ההרשמה והקבלה להשכלה הגבוהה.

קיימות מספר גישות להפחתת דעות קדומות והתנהגות מפלה בבתי הספר. הגישה הבולטת ביותר היא תיאורית הקשר, שתוצג במאמר הבא בסקירה זו. גישה נוספת היא הגישה התפיסתית-קוגניטיבית. גישה זו מדגישה שינוי דפוסי קטגוריזציה של בני קבוצת המיעוט אצל בני קבוצת הרוב, למשל דרך הדגשת הזהות הפרטית ולא הזהות הקבוצתית שלהם. גישה נוספת היא הגישה האינדיבידואליסטית, המדגישה יצירת מודעות לדעות הקדומות, להטיות קוגניטיביות, ולקשיים שעוברים בני קבוצות המיעוט בעקבותיהן. לבסוף ישנן גישות חברתיות-קוגניטיביות והתפתחותיות, לפיהן היכולת להתגבר על דעות קדומות היא חלק מההתפתחות הנפשית הבריאה של הפרט. גישות אלו מדגישות טיפוח כישורים כגון אמפתיה, יכולת פתרון סכסוכים, ופעולה בצורה מוסרית. בחינה של המחקר העדכני אודות התערבויות בית ספריות להתמודדות עם דעות קדומות ואפליה (בעיקר סקירות ספרות ומטא אנליזות) מראה כי קיימות עדויות חזקות לכך שלהתערבויות כאלו יש השפעה קלה-בינונית (מובהקת) מבחינה סטטיסטית. נמצאו גם השפעות חיוביות לטווח הארוך של התערבויות אלו על הישגיהם של בני הקבוצות המודרות לאורך חייהם. התערבויות מבוססות תיאורית מראות השפעה רבה יותר. ולבסוף, חסרות עדויות חזקות על הפעלת תכניות כאלו בסביבה הבית-ספרית.

כהמלצת מדיניות, החוקרים מציעים כי רשויות המדינה ברמות השונות צריכות:

- לקדם מימון של מחקרים בעלי מערכי מחקר חזקים בנוגע להתערבויות להתמודדות עם דעות קדומות ואפליה ברמה הבית ספרית.
- לעבוד בצמוד עם יוצרי תכניות התערבות מה"שטח" כדי להבין אילו תכניות קיימות ואיפה הן חסרות.
- לסייע לבתי הספר לייצר תנאים להצלחתן של תכניות התערבות שכאלו.

¹ Grapin, S. L., Griffin, C. B., Naser, S. C., Brown, J. M., & Proctor, S. L. (2019). School-based interventions for reducing youths' racial and ethnic prejudice. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 6(2), 154-161.

משרד החינוך
לשכת המדען הראשי

תיאורית הקשר כמסגרת חשיבה לפעילויות חוויתיות במסגרת חינוך להכלה ומגוון²

<< תקציר: במאמר מוצגת גישה להפחתת דעות קדומות ואפליה בין חברי קבוצות שונות בבתי הספר – תיאורית הקשר. הגישה נבחנת באמצעות מחקר בהשתתפות 74 צעירים מקבוצות אתניות שונות בארה"ב. תוצאות המחקר מצביעות על אפקטיביות של הגישה בצמצום דעות קדומות ושיפור עמדות כלפי בני הקבוצה האחרת.

בחברות דמוקרטיות מגוונות, אתגר מרכזי של מערכת החינוך הינו השאלה כיצד לקדם סובלנות ולצמצם דעות קדומות בקרב התלמידים. המאמר שלפנינו בוחן דרך לעשות זאת, תוך הסתמכות על שתי גישות תיאורטיות: הפדגוגיה של חינוך חוויתי לא פורמלי, ותיאורית הקשר (Contact theory) מתחום הפסיכולוגיה החברתית. גישת החינוך החוויתי היא גישה פדגוגית במסגרתה התלמידים לומדים דרך השתתפות בפעילויות וביצוע מטלות המתוכננות על מנת להשיג מטרות חינוכיות וצמיחה אישית בקרב המשתתפים. הפעילויות הללו קשורות בדרך כלל בפתרון בעיות מה"חיים האמיתיים" (או ליתר דיוק בעיות שעשויות לצוץ בחיים האמיתיים) של התלמידים. יישום גישה זו יכול להיעשות גם במסגרת הבית-ספרית אך לעיתים קרובות נעשה תוך הטמעה של הפעילויות מחוץ לבית הספר – בהקשר לא פורמלי.

תיאורית הקשר מתחום הפסיכולוגיה החברתית פותחה על ידי הפסיכולוג האמריקאי גורדון אולפורט בשנות החמישים של המאה הקודמת (Allport, 1954). הטענה המרכזית של התיאוריה הזו הייתה כי מפגשים הנערכים בתנאים מסויימים בין חברי קבוצות שונות באוכלוסייה (אולפורט עסק בעיקר ביחסי שחורים – לבנים בארצות הברית) יביאו לצמצום הדעות והיריבות בין חברי הקבוצות הללו. תוצאה זו מתווכת על ידי צמצום רגשות שליליים כגון חרדה, פחד וכעס כלפי בני הקבוצה האחרת; הגברת הידע אודות בני הקבוצה האחרת ותפיסות העולם שלהם; והגברת האמפתיה והיכולת להתבונן בעולם מנקודת המבט של בני החברה האחרת. התנאים המיטביים בהם המפגשים אמורים להתרחש על מנת לייצר את ההשפעה החיובית הם מעמד שווה בין חברי הקבוצות, קיומן של מטרות משותפות לחברי שתי הקבוצות ופעולה משותפת לקידומן, היעדר תחרות בין הקבוצות, ותמיכה של הסמכות בקיום המפגש.

במחקר המתואר במאמר השתתפו 74 צעירים (גיל 19-13) מרקעים אתניים מגוונים, שעברו להתגורר יחד במשך שבוע במרכז נופש. הנערים השתתפו ביומיים וחצי של פעילויות הפוגתיות לבניית צוות, ובארבעה ימים של שירות לקהילה. בנוסף היה לצעירים זמן פנוי רב ופעילויות פנאי משותפות.

למטרת המחקר הועבר לצעירים שאלון הבוחן את עמדותיהם כלפי הזולת, בדגש על בני מוצא אתני אחר. נמצא כי להשתתפות בתכנית הייתה השפעה בינונית אך מובהקת לשיפור עמדותיהם של הצעירים כלפי הזולת. השפעה זו הייתה חזקה יותר בקרב קבוצת הרוב. עוד נמצא כי צעירים שלתפסתם התקיימו התנאים האופטימאליים על פי תיאורית הקשר (מעמד שווה, מטרות משותפות, העדר תחרות ועוד) הושפעו מההשתתפות בתכנית באופן משמעותי יותר מאשר אלו שחוויתם הייתה שונה.

² Seaman, J., Beightol, J., Shirilla, P., & Crawford, B. (2010). Contact theory as a framework for experiential activities as diversity education: An exploratory study. *Journal of Experiential Education*, 32(3), 207-225.